

նական բաժինը, և ծանօթ էր նոյն աշխարհին մէջ: 386էն յետոյ հայոց թագաւորութեան կիսուած ժամանակ, Գաղաւոն՝ Արշակ Գ. թագաւորին հետ մեկնելով պարսկական բաժնէն դարձեալ հաստատուեցաւ յունական բաժնին մէջ և հռչակաւոր դարձաւ իր քաջագործութիւններով: Երբ Արշակ մեռաւ, Յոյնք իրենց բաժնին հայկական թագաւորութեան վերջ տալով հաստատեցին յոյն կոմս մը, և սպարապետութիւնն ալ յանձնեցին Գաղաւոնին, որ այս սպարազօյն տակ հայ նախարարոց հետ զիմեց պարսկական բաժնի Հայոց Խորով թագաւորին և մեկնեցաւ անոր ծառայութեան մէջ մտնելու համար: Քաղաքական ծանր դէպքերու բերումով, Գաղաւոն շղթայակապ Խորովի հետ տարուեցաւ Անյոյշ բերդը և հոն վախճանեցաւ:

Արդ, Սպանդարատի որդի Գաղաւոնը յունաց աշխարհին հետ իր յաճախակի յարաբերութիւններովն և երկար ժամանակ բնակութեամբն ու զինուորական համբաւովն աւելի ծանօթացած էր յոյներուն, որ նոյն ժամանակ տիրապետող էին Պաղեստինի: Անոր սպարապետութեան պաշտօնը, գիրքը և ազգեցութիւնը պիտի օգնէին Ս. Երկրին մէջ յաւերժացնելու իր նախարարութեան անունը՝ կառուցանելով հոյակապ վանք մը, յանուն Ս. Կուսանաց՝ Հռիփսիմէի և Գայիանէի: Հայ Պատմութիւնը արձանագրած է բազմաթիւ Կամսարական նախարարներու անունները՝ որ վանքեր կամ եկեղեցիներ շինած են, մասնաւորապէս Շիրակի մէջ, Մրենի և Թալինի եկեղեցիները, որ մինչև հիմակ կանգուն կը մնան, անոնց ջերմեռանդ կրօնասիրութեան արգիւնքն են: Կամսարականք մինչև ութերորդ դար անբաժանելի մնացին Մամիկոնեաններէն, վերջնոցս հետ խնամութեամբ ալ զօրանալով մեծ ծառայութիւններ մատուցին եկեղեցւոյ և հայրենիքին: Կամսարականք՝ որքան բարեհամբաւ և հայրենասնուէր գործերով հռչակուած, նոյնքան կսկծալի դէպքերով լեցուն տարեգրութիւն մը թողած են, զո՛ր ըլլալով եղբայրական նախասնձի և ատելութեան: Անոնք հայրենիքէն դուրս ալ, Արեւմտեան աշխարհի ընծայած են հոյակապ դէմքեր՝ զարդարուած յիշատակելի գործերով. անոնք են զարձեալ որ Ս. Երկրին մէջ շինած են Համբարձման լերան վրայ, Շիրակացւոց վանքը, Բասիկ և Ս. Լուսաւորիչ վանքերը, որոնց տեղերը տակաւին չենք կրցած ճշգեւ. մասնաւորապէս կը յիշուի Հանսազապ Կանսարակն մը՝ որ Երուսա-